

14 APREL

1870-ci il

ƏBƏDİYASAR NƏRİMAN NƏRİMANOV

Nəriman Nərimanov mürekkəb və çətin bir yol keçmiş, fəaliyyətə maarifçi-demokrat kimi başlayaraq bir siyasi rəhbər və təşkilatçı kimi özünün bütöv istedadı, qəlbinin bütün hərarəti ilə xalqa xidmət etmişdir. Onun adı Azərbaycan zəhmətkeşlərinin qəhrəmancasına mübarizəsi ilə qırılmaz surətdə bağlıdır.

Heydər ƏLİYEV

Parçalandı çən-duman,
Günəş kimi göründü
Vətən oğlu Nəriman.

Əzəmətli heykəli -
Şərqin bu birlik rəmzi,
Turan soracağındadır.

Bir millət, iki dövlət
Polad təməlli qüdrət
Sarsılmazdı əbədi!..

Türk birliyi yol açır -
Şərqin istiqlalına
Bəşərin sabahına.

Nəriman Nərimanov bu gün də bizimlədir. O özünün nəhəng qaməti ilə burada, qocaman Xəzərin dalğaları üzərində ucalır. İnqilabi vuruşmalarda və yaradıcı sosialist əməyində şöhrət qazanmış qəhrəman Bakıda ucalır və Sovet hakimiyyəti illərində, tanınmaz dərəcədə dəyişilmiş respublikamızın düzlərinə elə bil iftixarla nəzər salır, xalqın səadəti uğrunda çarpışmış mərd mübarizlə görüşə gəlmiş zəhmətkeşlərin çoxmillətli dəstələrini diqqətlə gözdən keçirir.

Bakı şəhərində N.Nərimanovun abidəsinin açılışında Heydər Əliyevin çıxışından. 7 iyun 1972-ci il.

1970-ci ildə Nərimanovun anadan olmasının 100 illik ildönümünü qeyd etmək lazım idi. İlk dəfə onunla bağlı gizli məsələləri öyrənəndə onun həyatının son illəri məni çox həyəcanlandırmışdır. Bu 100 illik 1972-ci ildə qeyd olundu. Çünki Nəriman Nərimanova “millətçi” damğası vurulmuşdu.

Lakin millətçi ermənilər Sov.İKP MK-ya məktublar yazaraq Nərimanovun bir millətçi olduğunu, bir çox xətlər elədiyini və 100 illik yubileyinin keçirilməsinin gərəksiz olduğunu söyləyirdilər. Nərimanovun heykəlini ucaldarkən nə əziyyətlər çəkdik.

Çox mübarizə apardıq və çarpışa-çarpışa istədiyimizə nail olduq. Sov.İKP MK-sı da Nərimanovun 100 illiyini qeyd etmək qərarını çıxartdı. “Pravda” qəzetində çox geniş bir material getdi, eyni zamanda daha möhtəşəm bir heykəl ucaldıldı.

Təəssüflər olsun ki, filmin bəzi bölmələrinin göstərilməsinə icazə verilmədi. Hətta adını da dəyişdilər. İlk təqdimatda “Doktor Nərimanov” olduğu halda “Ulduzlar sönmür” adlandırdılar. Həmin anlarda Bakıda ev muzeyi də yaradıldı.

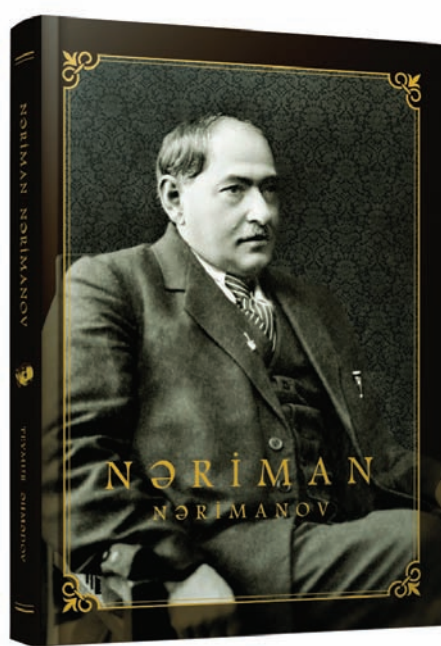
Heydər ƏLİYEV,
Azərbaycanın ümummilli lideri.

Bu günlərdə Azərbaycanın görkəmli ictimai-siyasi xadimi, həkim, yazıçı-publisist Nəriman Nərimanovun anadan olmasının 148 ili tamam olur. Bu münasibətlə onun həyat və yaradıcılığının, ictimai-siyasi fəaliyyətinin, irsinin tədqiqatçısı, görkəmli ədəbiyyatşünas-alim, nərimanovşünas Teymur Əhmədovun hazırladığı “Nəriman Nərimanov” fotoalbumu işıq üzü görmüşdür.*

Kitab müəllifin ön sözü ilə açılır. Fotoalboma bir növ bələdçilik edən Giriş sözü N.Nərimanovun həyatını, pedaqoji, ictimai-siyasi, bədii yaradıcılığını, fəaliyyətinin bütün məqamlarını nizamlı şəkildə xarakterizə edir. Görkəmli şəxsiyyətin, ictimai-siyasi xadimin ömür yolunun böyük seriyə, bacarıqla, ən ümdəsi də ictimai-siyasi və bədii siqlətə malik salnamə xüsusiyyətli malik əsər kimi işlənməsi bizdə qürur hissi doğurur.

Album-kitab özəlliklə müşayiət olunan bir ictimai düşüncəyə söy-

kənmişdir. XIX əsr Tiflis şəhərinin fotosu üstündə “Mən 2 aprel 1870-ci ildə Tiflisdə anadan olmuşam”, “Məni 1882-ci ildə Zaqafqaziya Müəllimlər Seminariyasına qəbul etdilər”... və beləcə, axıradək qəhrəmanın özünün ifadəsində həyat yollarına aydınlıq gətirilməsi sanki əbədiyyətə qovuşmuş xalq adamının səsinə düşüncəmizdə canlandırır. Yeni əvvəldən axıradək dahi insan bu kitabı bizimlə birgə vərəqləyərək öz həyat yolunu, ictimai taleyini nəql edir. Bu, foto-album janrında müəllif-tərtibçinin bədii tapıntısı olmaqla, kitaba özünəməxsusluq gətirmişdir. N.Nərimanovun şəcərəsinə, ulu babasından yol gələn kökün daşıyıcılarının, ailə üzvlərinin ilk səhifədən qarşımıza çıxan fotoları, geyim mədəniyyətləri milli varlıqlarını gözümüz önündə canlandırır. Bizi böyük ömrün yollarına bələd olmağa, N.Nərimanovun ictimai-siyasi, ədəbi taleyini öyrənməyə səfərbər edir. Eləcə də xəyalımızı yaxın keçmişə, milli düşüncənin, azərbaycançılıq məfkurəsinin formalaşmasının ilkin dövrünə aparır.

rır. Doğrudur, N.Nərimanovun ömür yolundan bütövlükdə, az və ya çox məlumatlı olsaq da, səndələrin, fotoların bir maddi varlıq kimi təqdim olunması izləmələrə fəxarət hissi ilə süslənmiş bir aydınlıq gətirir.

Gənc seminaristin dərslərə böyük səylə hazırlaşması, fitri qabiliyyəti, intizamlı olması müəllimlərinin onun gələcəyinə ümidlərini doğrultmuşdu. “Gənc Nərimanın məfkurəsi, mənəvi inkişafının ilk

qaynaqları”, M.F.Axundovun, eləcə də rus klassiklərinin yaradıcılığına marağı hələ ilk gəncliyindən özünü ədəbi-ictimai şəxsiyyət kimi yetişdirdiyinin göstəricisidir.

N.Nərimanovun ilk təhsil illərindən başlamış seminariyanı bitirməsi haqqında aldığı şəhadətnamənin, Qızıl Hacılı kənd məktəbinə müəllim təyin olunması ilə bağlı sənədin və bu sıradan həyat yolu ilə tanışlığa xronoloji ardıcılıqla yol açan tarixi fotolar düşüncəmizə aydınlıq gətirməklə yanaşı, həm də bizdə heyrət doğurur. Heç şübhəsiz, bu qədər fotoşəkilin üzə çıxarılması və sistemli şəkildə, mətnlərlə dolğunlaşması təqdирə layiqdir.

Kitab boyu əsərin ideya məzmununa istiqamət verən fikirlər istedadlı bir gəncin yüksəliş yollarını əks etdirən ictimai-siyasi fəaliyyətini, ədəbi yaradıcılığını ehtiva etdiyindən onu bizə daha da doğmalaşdırır. Həyatının bütün mərhələlərini gözlerimiz qarşısına canlandırır. Müəllim kimi fəaliyyətə başladığı Qızıl Hacılı kəndin, məktəbinin əksi olan fotolar xəyallarımızı uzaqlara çəkib aparır...

1891-ci ildə N.Nərimanovun

Bakı həyatı başlayır. Əslində XIX əsrin sonlarında milli oyanış dövrünün ilkin çağlarında onu bu sənaye şəhərinə gətirən səbəb xalqına böyük mənada xidmət etmək arzusundan yaranmışdı. Nərimanov belə bir vaxtda Bakıda rus-tatar məktəbi açmaq fikrində olmuşdur. Çox keçməmiş buna nail olan müəllim Azərbaycan və rus məktəbləri üçün dərslilər yazmağın da qayğısına qalmışdır. O, yoxsul uşaqlara kömək məqsədilə hər il tamaşalar təşkil edir, bundan ötrü komediyalar yazırdı. O, Bakının mədəni həyatı ilə yaxından tanış olduqca özü də bu sahədə, həm də bir neçə istiqamətdə çalışır. Pedaqoji fəaliyyətlə yanaşı, teatra dərinədən maraq göstərməsi, xalqın gözünün açılmasında məhz teatrın böyük faydası olduğunu dərk edən Nərimanov adıçəkilən sahəyə də diqqət göstərir. O zaman Bakıda fəaliyyət göstərən Həbibbəy Mahmudbəyovun teatr truppası ilə yaxınlığı da həyata keçirmək istədiyi məqsədləri ilə bağlı idi... Beləliklə, 1895-ci il yanvarın 15-də dramaturqun Tağıyevin teatrında tamaşaya qoyulan ilk əsəri “Nadanlıq” pyesi olur. Onun teatrla bağlı

Yeni nəşr

lığı, bu sənətin xalqa aşıladığı tərbiyəvi əhəmiyyəti mətbuatda dərc etdirdiyi məqalələrində də öz əksini tapmışdır. O, belə bir fikri böyük bir yangı ilə vurğulayırdı ki, “teatr tərəqqisinə çalışmalı, çünki millətini seven şəxs milli teatrını da gərəksiz sevin”. O, müxtəlif mövzularda qələmə aldığı yazıları ilə “Əkinçi”, “Kaspi”, “Hümmət”, “Zəhmət”, “Həyat”, “Tərcüman” kimi mətbuat orqanlarında çıxış edirdi.

N.Nərimanov xalqın maariflənməsi, dünyada baş verən siyasi hadisələrdən bəhs edən məlumatlardan xəbərdar olmasından ötrü Bakıda qiraətxana açmağı qərara alır. Bu məqsədlə “Nəriman qiraətxanası”nın açılmasına nail olur. 10 il bu şəhərdə “bacarıqlı müəllim, görkəmli yazıçı, tərcüməçi, alovlu jurnalist, istedadlı aktyor kimi” həyatının bir çox məqamlarını əks etdirən fotollar düşüncəmizə aydınlıq gətirir. XIX əsr Bakısının mənzərəsi, Nikolayevski küçəsindən bir görünüş də bizə N.Nərimanovu xatırladır.

(davamı 5-ci səhifədə)

* Teymur Əhmədov. “Nəriman Nərimanov” (album-kitab) Bakı, “Nurlar” NPM, 2018, 448 səh.